

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Palukka, H., Salin, S. & Silvan, A. (2021) Osuuskuntayrittäjyys työhyvinvoinnin ja työurien pidentämisen mahdollistajana. TAMKjournal, 8.12.2021.

URL: <https://sites.tuni.fi/tamk-julkaisut/terveys/osuuskuntayrittajyys-tyohyvinvoinnin-ja-tyourien-pidentamisen-mahdollistajana-hannele-palukka-sirpa-salin-ja-anne-silvan/>

Osuuskuntayrittäjyys työhyvinvoinnin ja työurien pidentämisen mahdollistajana | Hannele Palukka, Sirpa Salin ja Anne Silván

8.12.2021

TAMKjournal | Valinnanvapauden lisäämisen on toivottu monipuolistavan palvelutuotantoa ja mahdollistavan uudenlaisten toimijoiden tulon sote-markkinoille. TAMK on mukana toteuttamassa hanketta, jonka tavoitteena on tukea sote-alan muutoskyvykkyyttä sen toimintaedellytysten vahvistamiseksi. Hankkeen tulosten perusteella voi todeta, että erityisesti osuuskunnat mahdollistavat sote-alan yrittäjien vaikutusmahdollisuudet työn tekemiseen, työoloihin, työn laatuun ja sen kehittämiseen omien arvojen mukaisesti.

Sote-ala kärsii työvoimapulasta ja pula pätevistä osaajista pahenee entisestään lähivuosina voimaan tulevan henkilöstömitoituslain johdosta (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain muuttamisesta 2020), mikä edellyttää 4 417 hoitajan lisäystä nykyiseen verrattuna. (Tevameri 2021.)

”Sote-alan työvoiman saatavuus tulevaisuudessa näyttäytyy haasteellisena. Pelkästään laskennallisesti työvoiman määrää lisäämällä tavoitteisiin ei päästä. Digitalisaatio ja teknologian kehittyminen tarjoaa sote-palveluissa aivan uudenlaisia näkymiä, mutta

synnyttää myös uusia osaamistarpeita. Keskeisintä työvoiman saatavuuden parantamiseksi on huomion kiinnittäminen alan vetovoiman ja työolojen parantamiseen” toteaa Terhi Tevameri (2021) työ- ja elinkeinoministeriön katsauksessa.

TAMK on mukana toteuttamassa Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamaa KEMUSOTE-hanketta (KEMUSOTE n.d.), jonka tavoitteena on tukea sote-alan muutoskyvykkyyttä sen toimintaedellytysten ja alan ammattilaisten työhyvinvoinnin edistämiseksi sekä alan veto- ja pitovoiman vahvistamiseksi. Hankkeen yhtenä tavoitteena on vahvistaa niin yrittäjien työhyvinvointia kuin pidentää työuria sotepalveluissa. Erityisesti tässä keskitytään ammattilaisten työssä jaksamiseen ja pysymiseen sekä ennen aikaisen eläköitymisen ehkäisyyn.

Suomen tulevassa sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä myös alan yrittäjät, niin kevyt-, yksin-, mikro- kuin pk-yritykset voivat toimia kannattavasti ja olla mukana uudistamassa ja innovoimassa toimintaa (Valtioneuvosto 2018). Hankkeen tavoite on tarkastella yrittäjyyttä sosiaali- ja terveydenhuollossa ja kehittää yrittäjien mahdollisuuksia tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita sekä kehittää heille uudenlaisia työhyvinvoinnin palvelumalleja.

Tulevassa sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä myös alan yrittäjät, niin yksin-, mikro- kuin pk-yritykset voivat toimia kannattavasti ja olla mukana uudistamassa ja innovoimassa toimintaa.

Sote-alalla ei ole kevytyrittäjiä, koska sote-alalla toimimista säädellään, ja tietyissä ammateissa tarvitaan myös oikeus toimia laillistettuna ammattihenkilönä. (Valvira 2021). Sen sijaan toimialayrittäjyys on verraten yleistä alalla. Toiminta on tosin pientä ja perustuu lähinnä yrittäjän itsensä työllistymiseen. Sosiaali- ja terveystalvveluissa toimii lisäksi yrittäjiä, jotka tuottavat sote-palveluita jäsenosuuskuntiensa kautta. Tässä artikkelissa keskitymmme tarkastelemaan osuuskuntamuotoista yrittäjyyttä ja osuuskuntayrittäjien esittämiä näkemyksiä osuuskuntayrittäjyyden hyödyistä ja haasteista sekä heidän työhyvinvointinsa tilasta.

Osuuskunnat sote-alan yrittäjyyden muotona

Suomessa toimi 56 sote-alan osuuskuntaa vuonna 2016. Osuuskuntien osuus kaikista sosiaali- ja terveystalvvelualan yrityksistä oli ainoastaan 0,3 %. Osuuskuntien liikevaihto oli 18,8 miljoonaa euroa eli 0,3 % kaikkien sosiaali- ja terveystalvveluissa toimivien yritysten liikevaihdosta, joka oli noin 6,7 miljardia vuonna 2016. Osuuskuntien palkkalistoilla tai yrittäjinä oli noin 400 henkilöä. Osuuskunnat toimivat pääasiassa sosiaalihuollon avopalveluiden tuottajina (38). Terveystalvveluita tuottivat 14 osuuskuntaa ja sosiaalihuollon laitospalveluita ainoastaan neljä osuuskuntaa. (Valtioneuvosto 2018.)

TAMKin osahankkeen kohderyhmä on osuuskunnissa työskentelevät yrittäjät. Hankkeeseen osallistuvien sote-alan osuuskuntien jäsenistä 70 prosenttia oli palkkasuhteessa ja 30 prosenttia yrittäjiä. Palkkatyösuhteisista jäsenistä kolmasosa työskenteli lisäksi jonkun muun työnantajan palveluksessa. Yrittäjistä suurin osa oli 55–64-vuotiaita, ja nuoria yrittäjiä oli vähän. Nuorten yrittäjien vähäinen osuus voi osin selittyä alan koulutus- ja kokemusvaatimuksilla. Yrittäjistä 10 prosenttia oli saavuttanut vanhuuseläkeiän.

Haastattelimme 15 osuuskunnissa työskennellyttä yrittäjää syksyllä 2020. Haastateltavat kertoivat, että osuuskuntayrittäjyys mahdollistaa heille vaikuttavan ja kustannustehokkaan

toiminnan. Osuuskunnassa yhteiset työt voidaan jakaa jäsenten osaamisen mukaisesti. Jos osuuskunnalla on varaa, se voi myös palkata työntekijän tekemään esimerkiksi markkinointia ja myyntiä. Kun toimintoja keskitetään, yrittäjille jää enemmän aikaa omaan työhön. Kustannusten ohella myös riskit jakautuvat usean yrittäjän kesken.

Vaikutusmahdollisuus työn tekemiseen, työoloihin, työn laatuun ja sen kehittämiseen omien arvojen mukaisesti olivat useimmin mainitut syyt työskentelylle osuuskuntayrittäjänä. Osuuskunta tarjoaa monipuolisia tehtäviä, joustavuutta, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Osuuskunnan jäsenenä työskentelyyn liittyy myös haasteita. Se edellyttää itseohjautuvuutta, oma-aloitteisuutta, pitkäjänteisyyttä ja yrittäjähenkisyyttä sekä vaatii kaikilta tahtotilaa hyväksyä erilaisuutta ja moninaisuutta.

Osuuskunta työssä viihtymisen ylläpitäjänä

Osuuskuntayrittäjinä työskentelevät sote-alan ammattilaiset ovat tehneet pääsääntöisesti pitkän uran joko yksityisen tai julkisen työnantajan palveluksessa ennen yrittäjäksi siirtymistään. Pitkä kokemus ja ikääntyminen vaikuttivat myös haastateltujen siirtymiseen osuuskuntayrittäjiksi. Varsin monet heistä voidaan määritellä ikääntyviksi (45–54-vuotiaat) tai ikääntyneiksi (55-vuotiaat tai vanhemmat) työntekijöiksi (Lundell ym. 2011). Haastateltavat kokivat, että osuuskunta tarjoaa työympäristön, jossa eri-ikäisten työntekijöiden tarpeet huomioidaan hyvin:

Annikki, 45-vuotias, osuuskunnan puheenjohtaja: *”Työntekijät ovat kokeneet työn mielekkääksi, saa tehdä monen näköistä eri juttua, on tietynlainen vapaus tekemisessä. Tuo toisenlaista innokkuutta tehdä juttuja ja sitä myötä on hyvin vähän sairastumisia. Puututaan hyvin nopeasti, jos tulee rasitusjuttuja tai työstä johtuvia jumiutumia; selkäjumeja ja muita.”*

Päivi, 51-vuotias lähihoitaja: *”Se, mikä vaikuttaa on, kun ruvetaan olemaan 40–50 vuoden välillä ja jokainen on tehnyt pitkää työuraa, niin rupeaa olemaan tietyn tyyppisiä tuki- ja liikuntaelinjuttuja ja muita, jotka vaikuttavat.”*

Mika, 40-vuotias sairaanhoitaja: *”Pyritään pitämään huolta mentaalisesta työkyvystä. Että, aina on mukava tulla töihin.”*

Haastattelujen perusteella voi todeta, että osuuskunnissa toteutetaan hyvää ikäjohtamista. Eri-ikäisten työntekijöiden tarpeet ja odotukset huomioidaan, koska tavoitteena on saada kaikkien vahvuudet käyttöön. (Työterveyslaitos 2021).

Sote-alalta eläköityy seuraavan vuosikymmenen kuluessa valtava määrä alan ammattilaisia. Hallituksen sote-lainsäädäntöä koskevan esityksen (HE 241/2020) mukaan seuraavien kymmenen vuoden aikana kunta-alalta ylipäätään eläköityy yli 170 000 sote-alan ammattilaista. Eläköitymisen vauhtia voi vähentää takaamalla henkilöstön mahdollisuus tehdä työtä eettisesti ja ammattimaisesti sekä kiinnittämällä huomiota työturvallisuuteen ja työoloihin sekä johtamiseen. Lisäksi pitäisi tukea sote-alan ammattilaisten yrittäjyyttä.

Osuuskunta tarjoaa työympäristön, jossa eri-ikäisten työntekijöiden tarpeet huomioidaan hyvin.

Terveydenhuollon ammattilaisten työuratutkimusten mukaan hoitajat arvostavat ammattiaan, mikä saa heidät jatkamaan työssään (Markowski ym. 2020). Työelämän kielteisinä kehityssuuntina ovat kiire, työn henkinen kuormittavuus, työpaikalla kohdattu väkivalta sekä erilaisten psyykkisten oireiden lisääntyminen (Sutela ym. 2019). Tiedetään, että tyytymättömyys fyysiseen ympäristöön, jatkuviin muutoksiin sekä uuden teknologian käyttöönottoon jouduttavat työntekijöiden eläkepäätöstä (Sutela ym. 2019, Markowski ym. 2020).

Osuuskuntayrittäjien työterveys ja -hyvinvointi

Yrittäjistä vain harva käyttää työterveyshuollon palveluita. Vaikka Kela korvaa merkittävän osan työterveyshuollon kustannuksista, varsinkin yksinyrittäjät jättävät palvelun usein hankkimatta. Kelan etuspäällikkö Susanna Bruun arvioi, että vain noin 20 000 Suomen kaikkiaan noin 160 000 yksinyrittäjästä on järjestänyt itselleen työterveyshuollon. (Kela 2017.) Yrittäjällä on mahdollisuus valita ennaltaehkäisevän työterveydenhuollon palveluita tai kattavamman, korvausluokka II:n palvelun, joka sisältää työterveyspainotteista sairaanhoitoa laboratorio- ja kuvantamistutkimuksineen sekä asiantuntijoiden ja erikoislääkäreiden konsultaation.

Haastatelluista osuuskuntayrittäjistä harva käytti työterveyspalveluita. Useammalla oli perusterveydenhuoltosopimus terveyskeskuksessa. Jotkut käyttivät etälääkäripalveluita. Yhdellä oli yrittäjän sairausvakuutus. Osuuskunnan taholta lähes kaikki käyttivät työnohjauspalveluita, mikä on yleistä sosiaali- ja terveydenhuollon työssä. Osuuskuntayrittäjien tarpeet ja toiveet työhyvinvoinnin ja -terveyden edistämisen suhteen kiteytyvät hyvin seuraaviin otteisiin haastatteluista:

”Olemme itsenäisiä toimijoita. Jokainen varmaan omalla kohdallaan miettii omaa hyvinvointiaan, kuka milläkin tavalla sitä sitten edistää.”

”Kiva, jos olisi terveystarkastuksia joskus. Kun ikää alkaa tulla, se voisi olla kiva lisä, että olisi ihan rutiinitarkastuksia joskus.”

”Jos työ on tosi stressaavaa ja koet koko ajan riittämättömyyttä ja asiakasmäärät ovat liian isoja työntekijän kapasiteettiin nähden, niin se, että ostetaan kerran kuukaudessa työnohjausta tai pääsee johonkin kulttuurientoon, niin ei se työhyvinvointia lisää.”

Haastateltujen osuuskuntayrittäjien tarpeet ja toiveet työhyvinvoinnin ja -terveyden edistämisen suhteen eivät olleet yhdenmukaisia. Jotkut yrittäjät eivät kaivanneet osuuskunnan järjestämää, kaikille jäsenille yhteistä työterveyshuoltoa, koska tahtovat itsenäisesti huolehtia työhyvinvoinnista ja sen edistämisestä. Joillekin yrittäjille riittäisi kaikille jäsenille yhteiset lakisääteiset työterveyspalvelut ja jotkut taas toivoivat osuuskunnan järjestämää, kaikille jäsenille yhteistä työterveyshuoltoa.

Työ jatkuu

Osuuskunta on yrittäjälle alusta toteuttaa sote-alan työtehtäviä. Osuuskunnan tehtävänä on paitsi tukea yrittäjää, myös auttaa löytämään yhteistyökumppaneita ja tavoittamaan uusia asiakkaita. Osuuskuntayrittäjyydestä voi olla paljon hyötyä. Toisen yrittäjän kanssa pystyy

jakamaan ajatuksia ja huolia, joita muiden kuin yrittäjien saattaa olla vaikea ymmärtää. Osuuskunta tukee sekä liiketoimintaa että hyvinvointia.

Tulevaisuudessa sote alalla toimintaympäristön muutos vaatii, että on oltava monen eri osa-alueen osaaja ja tähän tukena voi hyvin olla osuuskuntamallinen liiketoiminta. Mitä pienemmästä toimijasta on kyse, sitä tärkeämpää on kuulua johonkin yhteisöön. Erityisen hyödyllistä on, jos osuuskunta toimisi yli toimiala- ja sektorirajojen. Osuuskunnan jäsenenä yrittäjä pystyy paremmin löytämään ratkaisuja niihin asioihin, jotka eivät ehkä ole yrittäjän ominta osaamisaluetta.

TAMK:n vastuulla KEMUSOTE-hankkeessa on työn erityispiirteet huomioivien ja työhyvinvointia tukevien palvelukonseptien kehittäminen sote-alan uudelaisiin palvelutuotantomalleihin. Jatkamme hankkeen toimenpiteiden toteuttamista kehittämällä yhdessä osuuskuntayrittäjien ja työterveyspalveluita tuottavan tahon, Pirte-työterveyden asiantuntijoiden kanssa sote-alalla toimivien osuuskuntayrittäjien työhyvinvointiin liittyvien palvelumallien kehittämistä.

Lähteet

HE 241/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. Viitattu 23.11.2021. <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2020/20200241>

Kela. 2017. Työterveyshuollon suorakorvaus helpottaa yrittäjän arkea. Verkkosivu. Viitattu 23.11.2021. https://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/tyoterveyshuollon-suorakorvaus-helpottaa-yrittajan-arkea?_101_INSTANCE_bXQwrAFx2FGH_redirect=%2Fhenkiloasiakkaat

KEMUSOTE. n.d. JAMK. Verkkosivu. Viitattu 20.11.2021. <https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/kemusote/tietoa-projektista/>

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta 9.7.2020/565. Viitattu 23.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20200565>

Lundell, S., Tuominen, E., Hussi, T., Klemola, S., Lehto, E., Mäkinen, E., Oldenbourg, R., Saarelma-Thiel, T. & Ilmarinen, J. 2011. Ikävoimaa työhön. Helsinki: Työterveyslaitos.

Markowski, M., Cleaver, K. & Weldon, S.M. 2020. An Integrative Review of the Factors Influencing Older Nurses' Timing of Retirement. *Journal of Advanced Nursing* 76 (9), 2266–2285.

Sutela, H., Pärnänen, A. & Keyriläinen, M. 2019. Digiajan työelämä – työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 20.11.2021. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf

Tevameri, T. 2021. Katsaus sote-alan työvoimaan Toimintaympäristön ajankohtaisten muutosten ja pidemmän aikavälin tarkastelua. TEM toimialaraportit 2021:2. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 23.11.2021.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162852>

Työterveyslaitos 2021. Ikäjohtaminen. Työterveyslaitos: Helsinki. Verkkosivu. Viitattu 18.11.2021. <https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/ikajohtaminen/>

Valtioneuvosto 2018. Osuustoimintamuodon ja yleishyödyllisten yhteisöjen toiminnan edellytykset ja mahdollisuudet sosiaali- ja terveyspalveluissa (OTSO). Valtioneuvoston vuoden 2018 selvitys- ja tutkimustoiminta.

Valvira 2021. Terveystenhuollon ammattioikeudet. Verkkosivu. Viitattu 23.11.2021.

<https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/ammattioikeudet>

Kirjoittajat

Hannele Palukka

TKI-asiantuntija, dosentti

TAMK

ORCID: 0000-0003-0255-5715

hannele.palukka@tuni.fi

Sirpa Salin

Yliopettaja, dosentti

SOTE-yksikkö

TAMK

ORCID: 0000-0001-9877-7683

sirpa.salin@tuni.fi

Anne Silván

Lehtori, TtM

SOTE-yksikkö

TAMK

anne.silvan@tuni.fi

Kuvituskuva: Jonne Renvall/Tampereen yliopisto